

ВЛАДИМИР СВИНТИЛА
ПЕСЕН ОТ ЧАРШИЯТА НА
ЗЛАТАРИТЕ

chitanka.info

Ибрахим Османоглу беше последният просветен молла в София, който четеше корана пред неколцина турци старософиянци в Баня Джами, великолепно архитектурно съоръжение от XVII век.

Ибрахим Османоглу се бе качил на минарето да призовава правоверни за молитва последен път тъкмо пред Балканската война. През войната той не се качил вече, защото „велика била кръвнината между двата народа“ и „пак се отворили старите рани“. А след войната не се качвал, тъй като сънародниците му се изселили и нямало в града повече правоверни. А и тия, които останали, нямало да го чуят поради шума на трамваите.

При Ибрахим Османоглу ходех уж да уча арабски, но ние винаги се отклонявахме от уроците, защото старецът имаше винаги някой благ разказ, а благият разказ е „приятел на слуха“.

В старата къща, в която живееше, от епохата на сецесионова София, беше винаги тихо. Минавах с чехли по коридорите, застлани с дебели пътеки. А в неговия кабинет сядах на широкия ориенталски диван, над който висеше красив тютюневожълт бухарски килим. Старецът палеше с въглен от камината дългия си чибук или му помагах в паленето аз, защото ръцете му трепереха.

Веднъж след като спрегнахме глагола „катала“ във всички времена и залози, от които произлиза познатата на всички дума „катил“ (убиец), старецът дълго търси в чекмеджето на древното си бюро, донесено от Виена още по времето на султаните (ще рече, преди освобождението), докато извади малка сребърна лула, която веднага ме плени с красотата си.

— Кажи, Ибрахим ага, кажи на скромния си ученик, каква е тази красота и наистина ли от човешки ръце е сътворена? Или самият блясък на ума по свръхестествен начин се е vyplътил в старото сребро?

Мъдрецът ме погледна с червените си сълзящи очи и отговори:

— Това е лула на любовта. Направил я ваш майстор, златар от софийската чаршия. Лулата има дълга история и нейната история започва с песен. Вземи и я разгледай сам.

Лулата, естествено, беше от дърво, чемширов корен. Но отвън тя бе облечена в ризница от плетено сребро, потъмняло от времето, съвсем изкусна направа.

Какъв е бил този майстор, Ибрахим ага, каква песен е носил в сърцето си, та са се родили тези нежни рози, които така изкусно свършват в красив венец? Ако разбирам от сребро, този стил е венециански, някъде от XVII или началото на XVIII век.

— Лулата е правена по-късно — каза моят учител по арабска граматика шейх Ибрахим, — образецът е венециански. Всичко е станало така.

В средата на миналия век през София минал скопският валия и се установил при софийския бейлербег. Тогава го нямало още Туна Вилает и София била почти столица, каквато е сега. И главен на тези земи бил бейлербегът. Как се е казал, да забравим. Той сам не е оставил името си в историята — притеснявал раята, и турците притеснявал. Спахия бил и зъл човек.

Но обичал красивото. Непонятна е човешката душа. Обичал красотата, а хората не обичал, които носят в душите си тази хубост.

Приел той с голям икрам валията в собствения си дом, седнали да говорят — моабетът е велико успокоение за сърцето. И не щеш ли, валията извадил една такава лула, не същата, и запушил.

Останали очите на бейлербега в лулата на валията. Молил го да му я даде, пари му давал, предложил му един арабски кон насреща, но валията не склонил. Лулата му била подарък от неговата собствена майка, а такъв подарък не се преотстъпва.

И решили двамата така: валията му оставя лулата за една година — ако намери майстор, да му я направи! Ако не, здраве, да му върне лулата.

Отишъл си валията, заминал си човекът (зер всеки си има своите работи, които трябва да гледа), останал бейлербегът с лулата. И наредил да му извикат протомайстора на златарите Янис, който бил грък.

Идва протомайсторът, прави теманета от вратата, засвидетелствува своята почит. Малко ли е? Бейлербег! А тоя му показва лулата и го пита има ли майстор в града да направи втора такава.

Мислил протомайсторът Янис, мислил и казал:

— Аз не мога, макар да съм протомайстор в лонжията. И Мустафа, който е златар от Персия, не може. А Велко, който има

дюкян от една година и е последен в софийския безистен, виж, той може, че е баш майстор!

— А щом е баш майстор, защо сте го сложили последен в безистена? Такива ли са ви наредбите — казал соннато управителят на живота.

— Може, аго, може, защото светът почива на неправдата. А почива на неправдата, тъй като тя е ясна за всички — пък за правдата всички спорят. Има ли двама души, за които едно нещо да е право? Пък, виж, Велко, не е беден, а и сам не иска повече. Той ще я направи. Че и много няма да ти вземе.

Извикал управителят на живота тогози Велко:

— Голям бил майсторлъкът ти, чувам, такава лула ще направиш ли?

Гледал лулата Велко, видял, че е тънка работа и рекъл:

— Мога ли, и сам аз не зная. Остави ме да опитам. За опит пари няма да ти взема.

Харесал на бейлербега този отговор. У човек, който сам не знае силите си, има винаги надежда!

Взел лулата майсторът, скрил я в кожения си силях и обещал по някое време да се обади.

Пък работата, виж, каква била. Този Велко закъснял да се ожени. Някога калфите не се женели, докато не ги замайсторят. Пък този Велко бил вече от година или две опоясан, а все се бавел. Много ли била работата му, малко имането, трудно ли харесвал, а не бил женен.

Отишъл той в дюкяна си, в безистена де, извадил лулата, дълго я гледал и пак я сложил в силяха на скришно.

И докато си пиел кафето в старото черковно кафене, все я вадел, въртял я в ръцете си — гледал как е направена.

И вечер, прогонел ли калфата и чирака, палел дебела свещ и тайно от другите се опитвал да кове от сребро друга. Но явно не му вървяло. Загрижил се човекът. Ами ако се ядоса бейлербегът?

Прибере ли се в къщи, сядна на столче при бухлатия чемшир и все си мисли за лулата. Пък тогава София не е била такава европейска, а град като истинските градове. Къщи с къшкови и джамлъци за чудо и приказ. А по дворовете чемшири и чешми — да ти се зарадва окото.

И станало така, че веднъж, като мислел за лулата, в комшийски някакви дворове едно момиче, вашенско, подело песен. Туй после от

игла до конец разказал на бега.

Пеело нейното гласче и на майстора му се струвало, че е тънко като тази сребърна жичка, от която била тънко изплетена венецианската лула.

Пеело всяка вечер момичето, сякаш плетяло тънкото сребро, и на майстора почвало да се мярка в главата как да се приплете сребърната нишка, как трябва да станат дребните зърна, как трябва да се получи тази сребърна тъкан като крила на пеперуда. „Абул дакикати“ се казва пеперудата на арабски — запиши си го в тефтера. Това ще рече творец или баща на мигновението, което е все едно. Ето как арабите правят думите си. А пък египетският сфинкс, този, за който учите в училище, се казва на арабски „баща на ужаса“ или „творец на ужаса“. Така е и в Корана, така го учим и ние. Та, пеперудата е мигновение, а тъканта на нейните крила може да се направи в сребро. И същата изглежда.

Забравил майсторът за лулата и все слушал песента. И веднъж се върнал по-рано по икиндия и надникнал в комшийския двор. Какво да види: едно момиче, светло като надеждата, чъок гюзел къз. Ами!

И се възрадвало сърцето му. Пратил старата си майка да пита годена ли е и дали ще му я дадат. За годене, не било годено. Но малко било, рекъл татко й. Ако го почака година, две — ще я вземе. А сега не я дават, че да не я зачернят. Да си поживее и да се намомува. Така ги сгодили.

По икиндия Велко се отбивал при тази Мириам, ще рече по вашему, Мария, и двамата, какво, млади хора, хортували си и китки си разменяли. А Велко все я карал да му пее.

А ти от момиче песни искай. Пеела с пълно гърло всякакви песни, че и гръцки, че и нашенски, турски. В града момичетата пеят всякакви. Виж, на село, всеки знае само своите.

Това момиче, светло като зората и уханно като розовия храст, съвсем легнало на сърцето на младия майстор. И започнал да му се услажда животът. Че дотогава майстор Велко знаел само пещта, духалото и малката наковалня. Златарската работа е тънка. Внимавай, отваряй си очите. И не мисли, че светът е хубав или голям! Така де!

Този Велко взел сам да си подсвирква. И на работа си свиркал, че и пеел. Отворило се сърцето му. И една вечер, като останал сам, извадил пак проклетията лула. И почнал. Не му се опирала вече работата като преди.

Виждаш ли? Едни и същи ръце, един и същ човек, а веднъж не може, друг път може!

Така е наредено от аллаха. Умът не е всичко на този свят и ти не слушай какво приказват умните хора. Те всичко не знаят.

Човешкото сърце — това е всичко. Сърцето просветлява разума, който без него е като тези слепци, които ходят и викат да не се блъскат в тях хората. Разумът без сърцето е грозен като човек, на когото са извадени очите. Само едни кървави дупки са останали — да те е страх да го погледнеш. Аллах да не дава!

Но виж къде ме изведе пътеката на приказката. Пътеки, ако го преведем точно на арабски, ще бъде вървушка. Запиши си го в тефтера. Да знаеш. Така де!

Както ти казах, просветило се сърцето на младия майстор, че се просветили и душата му, и умът му. Почнал той да отбира от много работи, които преди не схващал. И златото, дето го кове, друго изглежда, макар да е злато, че и среброто. А пък седефът, дето го правел — за неговия седеф, казвам ти, почнали да идват от три каази, че и от далечния Шам, Багдад, дето му думат. За чудо и приказ. Аз сам имам някъде скрита кутия със седеф от него. Цял ден да я въртиш в ръцете си, няма да ти омръзне, няма да кажеш „стига“!

С мен това се случва само като чета „Гюллистана“ на Саади — имам го от баща си, че и той много го четеше.

Както си седя тука на дивана и току усетя, че душата ми е празна, като да я няма. Поседя, поседя, па извикам „аман“ и току като гладен почвам да зобя газелите.

И си мисля, че всичко е много странно. Едното е, както казвате вие, поезия — ние казваме „премерена реч“ (запиши си и това в тефтера), — другото е една кутия, една лула. Едното са думи, дихание на устата. Вярно е, записани са с калем от тръст върху хартия, и то в прекрасния стил куфи, да благослови бог ръката на този, който го е измислил, такъв красив, равен, въртящ се като деня и нощта, равен като хода на камилата. Другото е вещество, което огънят е изстискал от гръдта на скалата (за среброто става дума, че златото е самородно, чисто е, изтича от себе си, а не от нещо друго), а пък и двете стават едно нещо за човека. Питам се как така? И двете имат красота, и двете успокояват душата. Разнородни неща, а пък са едно. За това съм чел в

арабски писател, който го е взел от някакъв много мъдър грък, че и гърците са мъдреци.

Но кой народ няма мъдреци, питам аз? Че не е ли бил мъдрец и този Велко, макар ще кажеш „занаятчия“! Занаятчия я, ама хора занаятчии са правили Султанската джамия в Цариград, че и моста на Росица. Аз сам съм ходил да го гледам. Чуках с бастона^[1] си по белите камъни. Чудо!

Устата понякога знаят повече от ума и ей така си мелят. Не виждат, че приказката е станала празна. Та така и с мене. Пък аз съм стар, че ми е простено.

Исках да ти кажа колко е пълно сърцето ми с удивление пред този майстор Велко — златни му ръце.

Обикнал той тази Мириам и всеки ден стоял при бухлатите ѝ чемшири, които все по-бухлати ставали. Е, там, надвечер, то се знае, ще я обхване през кръшната снага, че ще я целуне в розовите уста — така скришом, никой да не види. Любов!

И после с какво желание сядал на работа. Престанал да се крие от чирака и калфата. Пред тях работел.

Първата лула не станала както трябва, но той не се уплашил и я повторил. Втората била много по-добра, но пак имало отлика, зер венецианците са славни майстори.

Показал той на тази Мириам лулите си, разказал ѝ каква му е мъката. Замолил я да идва при него да стои в дюкяна му, докато работи.

Тя, разбира се, сама не можела да отиде, къде ти по онова време младо момиче да излиза само. Имала леля една. И двете се нагиздят, натъкмят с лисичени кожи, с рокли от черна свила, със златна сърма шити, с чехлички с маниста, че при него.

А той — пляс едно шамарче по вратлето на чирачето, което веднага изхвърча до отсрещното кафене. И носи кафе на табла. Колко му е!

Черпел ги с кафе, гледал той Мириам, хортували си, работата споряла. Също като на воденица — пусни водата в улея и стой, па гледай как се въртят големите камъни.

И така — за една седмица направил лулата.

Че после! Като се стегне оня ми ти човек в дреха от долама, с две дълги лисичи кожи отпред, че като сложи оня ми ти висок калпак, като

вземе в ръка тежката ерусалимска броеница от едър кехлибар — салтанатлия! Право в конака.

— Така и така, мен боят това ми поръча, че аз го направих.

Разтичали се де що има заптиета и слуги, чибукчията, берберинът и други — право при агата:

— Дошел е майсторът, лулата носи.

Те всички знаели за облога. Дворците тайни нямат. Който мисли друго, глупак е!

Зарадвал се бейлербегът като дете. Ами! Само тази лула и сънувал.

Приел той тогаз Велка в сараите си, черпил го кафе, седели те по турски на възглавницата коляно до коляно, като да са стари достове. И много неща си казали: и за жените, и как се вари сладко от гюл и слага ли се на баклавата карамфил. Какво нещо е изкуството! Сближава малките с големите, което и науката не може.

От този ден били отворени сараите за скромния занаятчия.

Богато наградил господарят на живота Велко, а на Мария пратил сребърен кован колан — да грее хубостта й. Защото Велко разказал на агата за чудото на любовта. Пък те, агите, от любов най разбират. Повече, отколкото от държавни работи. Така де!

Ама сумата време ти загубих. Я напиши тук пред мене „катал“ в шестнайсетте му вида. Да видя научи ли го, че то да учиш, пък да не научаваш, не е наука.

Не мога днес, ефенди — казах. — Не мога. Много ми хареса приказката ти.

— За тогоз Велка? И на мене. Макар да я повторя, пак ми се харесва.

Него го прекоросали Икилюлев — от турски „ики луля“ две лули. И така го знаели него и така знаят неговите потомци. Останало името навеки.

Чакай да сипя на тебе, че и на себе си по един шербет. След сладката приказка шербетят върви като балсам.

Абе тия, немците, алеманците, какво пак са се разшетали по дунята като таласъми? Чета аз газетите. На хората мир не дават. Защо е това мурабе? Кой е видял хаир от войната? Вай, вай. Прости хора, макар да са учени. Нали ти казах: какво е умът без сърце? Велика неприятност за човека! Пък шербетят ние го правим със салеп. И

трябва да му сложиш тоничко — две-три синапови зърна. А в сладкото от дюли се слага съвсем мъничко сакъз...

---

[1] Запазен е правописът на думите както на хартията. — Бел.кор.ел.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.